

دانشگاه پیام نور

آشنایی با قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران

www.ketab.ir

مهدی نظریور

سرشناسه	:	نظریور، مهدی
عنوان قراردادی	:	ایران، قانون اساسی (جمهوری اسلامی)
عنوان و نام پدید آور	:	آشنایی با قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران / مؤلف: مهدی نظریور؛ تدوین نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه ها، معاونت پژوهشی دانشگاه معارف اسلامی.
مشخصات نشر	:	تهران: دانشگاه پیام نور، ۱۳۹۱.
مشخصات ظاهری	:	بیت و یک، ۲۸۳ ص.
فروسی	:	دانشگاه پیام نور: ۱۳۹۱. گروه معارف اسلامی: ۱/۱۱
شابک	:	978 - 964 - 387 - 936 - 5
وضعیت فهرست نویسی	:	فیبا.
یادداشت	:	چاپ قبلی: نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه ها؛ دقت نشر معارف، ۱۳۸۷.
یادداشت	:	کتابنامه.
موضوع	:	ایران - قانون اساسی (جمهوری اسلامی) - آموزش برنامه ای.
شناسه افزوده	:	دانشگاه معارف اسلامی، معاونت پژوهشی
شناسه افزوده	:	نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه ها
شناسه افزوده	:	دانشگاه پیام نور.
رده بندی کنگره	:	KHM۲۰۶۵/۱۳۴۸/۱۸۱۳۹۱
رده بندی دیویی	:	۳۲۲/۵۵۰۲۲
شماره کتابشناسی ملی	:	۲۸۶۸۷۳۷

آشنایی با قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران

مؤلف: مهدی نظریور

ویراستار: غلامرضا وفايي مهر

تهیه و تولید: مدیریت تولید محتوا و تجهیزات آموزشی

لیتوگرافی، چاپ و صحافی: مرکز چاپ و انتشارات دانشگاه پیام نور

شمارگان: ۵۰۰۰۰ نسخه

نوبت و تاریخ چاپ: چاپ اول شهریور ۱۳۹۱

شابک: ۵ - ۹۳۶ - ۳۸۷ - ۹۶۴ - ۹۷۸

ISBN: 978 - 964 - 387 - 936 - 5

فروش این کتاب فقط از طریق نمایندگی های دانشگاه پیام نور مجاز می باشد و فروش
آن در سایر مراکز فروش کتاب موجب تعقیب قانونی فروشنده خواهد گردید

(کلیه حقوق نشر اعم از چاپی، الکترونیکی، تصویری، صوتی و اینترنتی برای دانشگاه پیام نور محفوظ است)

قیمت: ۳۸۰۰۰ ریال

بسم الله الرحمن الرحيم

پیشگفتار ناشر

کتاب‌های دانشگاه پیام نور حسب مورد و با توجه به شرایط مختلف یک درس در یک یا چند رشته دانشگاهی، به صورت کتاب درسی، متن آزمایشگاهی، فرادرسی، و کمک درسی چاپ می‌شوند.

کتاب درسی ثمره کوشش‌های علمی صاحب اثر است که براساس نیازهای درسی دانشجویان و سرفصل‌های مصوب تهیه و پس از داوری علمی، طراحی آموزشی، و ویرایش علمی در گروه‌های علمی و آموزشی، به چاپ می‌رسد. پس از چاپ ویرایش اول اثر، با نظرخواهی‌ها و داوری علمی مجدد و با دریافت نظرهای اصلاحی و متناسب با پیشرفت علوم و فناوری، صاحب اثر در کتاب تجدیدنظر می‌کند و ویرایش جدید کتاب با اعمال ویرایش زمانی و صورتی جدید چاپ می‌شود. متن آزمایشگاهی (م) راهنمایی است که دانشجویان با استفاده از آن و کمک استاد، کارهای عملی و آزمایشگاهی را انجام می‌دهند.

کتاب‌های فرادرسی (ف) و کمک درسی (ک) به منظور غنی‌تر کردن منابع درسی دانشگاهی تهیه و بر روی لوح فشرده تکثیر می‌شوند و یا در وبگاه دانشگاه قرار می‌گیرند.

مدیریت تولید محتوا و تجهیزات آموزشی

فهرست مطالب

نوزده	مقدمه
۱	فصل اول. کلیات
۱	اهداف کلی
۱	اهداف رفتاری
۱	تعریف حقوق
۲	تعریف حقوق اساسی
۲	جایگاه حقوق اساسی در علم حقوق
۲	۱. حقوق عمومی
۲	۲. حقوق خصوصی
۲	حقوق از نظر قلمرو اجرایی
۲	۱. حقوق داخلی
۲	۲. حقوق بین‌الملل
۳	منابع حقوق اساسی
۳	۱. منابع خاص
۳	۲. منابع عام
۳	تعریف قانون
۴	ویژگی‌های قانون
۴	۱. کلی بودن
۵	۲. الزامی بودن
۵	۳. داشتن ضمانت اجرا
۵	۴. داشتن قلمرو
۵	قانون اساسی
۵	الف) تعریف قانون اساسی
۶	ب) انواع قانون اساسی

۶	ب.۱. قانون اساسی مدون و غیرمدون
۶	ب.۲. قانون اساسی انعطاف‌پذیر و انعطاف‌ناپذیر (نرم و سخت)
۷	ب.۳. قانون اساسی با متن واحد و متعدد
۸	ب.۴. قانون اساسی با ارزش واحد و متفاوت اصول
۹	ب.۵. قانون اساسی سکولار و قانون اساسی مذهبی
۹	ب.۶. قانون اساسی اعطایی، نیمه‌اعطایی و مردم‌سالار
۱۰	ج. ویژگی‌های ضروری قانون اساسی
۱۰	ج.۱. تعیین نوع حکومت و ارکان آن
۱۰	ج.۲. بیان اصول کلی
۲۲	ج.۳. کلی بودن
۱۱	ج.۴. انطباق با مبانی اقتصادی و فرهنگی جامعه
۱۱	ج.۵. قابلیت اجرا
۱۱	ج.۶. وضوح و شفافیت
۱۱	ج.۷. پیش‌بینی بازنگری در قانون اساسی
۱۲	ج.۸. پیش‌بینی مفسر قانون اساسی
۱۲	ج.۹. عدم تعارض درونی
۱۲	ج.۱۰. برتری بر دیگر قوانین
۱۳	د. پیشینه قانون اساسی در ایران
۱۳	د.۱. قانون اساسی مشروطیت
۱۴	د.۱.۱. چگونگی تدوین قانون اساسی مشروطه و متمم آن
۱۵	د.۱.۲. ویژگی‌های قانون اساسی مشروطیت
۱۷	د.۱.۳. ضعف‌های محتوایی قانون اساسی مشروطیت
۱۸	د.۱.۴. چهار تغییرات قانون اساسی مشروطیت و متمم آن
۲۰	د.۲. قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران
۲۰	د.۲.۱. مقدمات تدوین قانون اساسی
۲۱	د.۲.۲. تشکیل مجلس خبرگان بررسی قانون اساسی
۲۱	د.۲.۳. همه‌پرسی تصویب قانون اساسی
۲۲	د.۲.۴. چهار بازنگری قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران
۲۲	چکیده
۲۳	برای مطالعه بیشتر
۲۳	برای پژوهش بیشتر
۲۴	خودآزمایی
۲۵	فصل دوم. اصول و مبانی قانون اساسی
۲۵	اهداف کلی
۲۵	اهداف رفتاری
۲۶	نوع حکومت در ایران

۲۶	الف) جمهوری بودن
۲۷	ب) اسلامی بودن
۲۸	۱. ولایت فقیه
۲۸	۲. اسلامی بودن قوانین و مقررات
۲۸	اصول و مبانی اعتقادی جمهوری اسلامی
۲۹	وظایف دولت جمهوری اسلامی ایران
۳۰	دین و مذهب رسمی کشور
۳۱	زبان، خط، تاریخ و پرچم رسمی کشور
۳۳	تفکیک ناپذیری ارادی، استقلال، وحدت ملی و تمامیت ارضی
۳۳	نظام اقتصادی جمهوری اسلامی ایران
۳۳	۱. بخش دولتی
۳۴	۲. بخش تعاونی
۳۴	۳. بخش خصوصی
۳۴	حاکمیت و منشأ آن
۳۵	۱. نظریه حاکمیت الهی
۳۵	۲. نظریه حاکمیت غیر الهی
۳۶	۲. یک. نظریه حاکمیت فردی
۳۶	۲. دو. نظریه حاکمیت مردم
۳۶	۲. سه. نظریه حاکمیت ملی
۳۶	حاکمیت در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران
۳۷	پذیرش اصل تفکیک قوا در قانون اساسی
۳۸	انواع تفکیک قوا
۳۸	۱. تفکیک مطلق قوا
۳۹	۲. تفکیک نسبی قوا
۳۹	تفکیک نسبی قوا در قانون اساسی ایران
۴۰	اداره امور کشور با اتکا به آرای عمومی
۴۱	چکیده
۴۲	برای مطالعه بیشتر
۴۲	برای پژوهش بیشتر
۴۲	خودآزمایی
۴۵	فصل سوم. حقوق و آزادی‌های اساسی مردم
۴۵	اهداف کلی
۴۵	اهداف رفتاری
۴۶	الف) حقوق و آزادی‌های قضایی و امنیتی
۴۶	الف-۱. برخورداری از تساوی حقوقی
۴۸	الف-۲. حق دادخواهی و مراجعه به دادگاه

۴۸	الف-۳. حق انتخاب وکیل
۴۹	الف-۴. مصونیت از تعرض
۴۹	الف-۵. مصونیت از تبعید
۵۰	الف-۶. ممنوعیت شکنجه برای اقرار و گرفتن اطلاعات
۵۰	الف-۷. ممنوعیت هتک حرمت
۵۱	الف-۸. اصل ممنوعیت توقیف غیرقانونی
۵۲	الف-۹. اصل برائت
۵۳	الف-۱۰. اصل عطف به ماسبق نشدن قوانین
۵۳	الف-۱۱. اصل علنی بودن محاکمات
۵۴	الف-۱۲. اصل قابل تجدید نظر بودن احکام
۵۴	الف-۱۳. اصل جبران مادی یا معنوی اشتباه قاضی
۵۵	ب) حقوق و آزادی‌های سیاسی
۵۵	ب-۱. حق حیات یا آزادی تن
۵۶	ب-۲. داشتن آزادی تابعیت
۵۷	ب-۳. ممنوعیت سانسور، استراق سمع و تجسس اسرار خصوصی
۵۷	ب-۴. آزادی اندیشه و عقیده
۵۸	ب-۵. آزادی مطبوعات
۵۸	ب-۶. آزادی فعالیت احزاب و گروه‌های سیاسی
۵۹	ب-۷. آزادی تشکیل اجتماعات و راهپایه‌ها
۶۰	ب-۸. حضور هیئت منصفه در دادگاه جرایم سیاسی و مطبوعاتی
۶۱	ج) حقوق اقتصادی، رفاهی، آموزشی و تربیتی
۶۱	ج-۱. آزادی انتخاب شغل
۶۲	ج-۲. آزادی و حق برخورداری از کسب و کار و مالکیت مشروع
۶۲	ج-۳. حق داشتن مسکن متناسب
۶۳	ج-۴. حق برخورداری از تأمین اجتماعی
۶۳	ج-۵. چگونگی تأمین استقلال اقتصادی و ریشه‌کن کردن فقر و محرومیت
۶۴	ج-۶. برخورداری از آموزش و پرورش رایگان
۶۵	چکیده
۶۵	برای مطالعه بیشتر
۶۶	برای پژوهش
۶۶	خودآزمایی
۶۷	فصل چهارم. رهبری در قانون اساسی
۶۷	اهداف کلی
۶۷	اهداف رفتاری
۶۹	شرایط و ویژگی‌های رهبری
۶۹	الف) صلاحیت علمی (اجتهاد)

۷۰	ب) صلاحیت اخلاقی و اعتقادی
۷۰	ب.۱. عدالت
۷۰	ب.۲. ایمان و اعتقاد
۷۰	ب.۳. تقوا
۷۱	ج) صلاحیت سیاسی، اجتماعی و مدیریتی
۷۱	ج.۱. بینش صحیح سیاسی و اجتماعی
۷۱	ج.۲. تدبیر
۷۲	ج.۳. مدیریت
۷۲	ج.۴. قدرت و شجاعت
۷۳	جایگاه رئیس دولت در کشورهای دیگر
۷۳	۱. ایالات متحده آمریکا
۷۴	۲. انگلستان
۷۴	۳. فرانسه
۷۵	۴. جمهوری فدرال آلمان
۷۵	۵. جمهوری هند
۷۵	چگونگی گزینش و عزل رهبری
۷۷	چگونگی انتخاب رئیس دولت در کشورهای دیگر
۷۷	مسئولیت های مقام رهبری در مقابل قانون
۷۷	۱. مسئولیت سیاسی
۷۸	۲. مسئولیت حقوقی
۷۸	۳. مسئولیت مالی
۷۹	مسئولیت رؤسای دولت های دیگر
۷۹	وظایف و اختیارات مقام رهبری
۸۰	الف) وظایف و اختیارات رهبر در برابر کل نظام
۸۰	الف.۱. تعیین سیاست های کلی نظام
۸۰	الف.۲. نظارت بر حسن اجرای سیاست های کلی نظام
۸۰	الف.۳. حل اختلاف و تنظیم روابط قوای سه گانه
۸۰	الف.۴. حل معضلات نظام که از طریق عادی قابل حل نیست
۸۱	ب) وظایف و اختیارات رهبر در قوه مجریه
۸۲	ج) وظایف و اختیارات رهبر در قوه مقننه
۸۲	ج.۱. فرمان اجرای همه پرسی
۸۲	ج.۲. نصب، عزل و قبول استعفای فقهای شورای نگهبان
۸۲	د) وظایف و اختیارات رهبر در قوه قضاییه
۸۲	د.۱. نصب، عزل و قبول استعفای رئیس قوه قضاییه
۸۲	د.۲. عفو و تخفیف مجازات محکومین
۸۳	ه) وظایف و اختیارات دیگر

- ۸۳ ۱. نصب، عزل و قبول استعفاى رئيس سازمان صدا و سيما
- ۸۳ ۲. تعيين اعضاى مجمع تشخيص مصلحت نظام
- ۸۴ ۳. دستور بازنگرى در قانون اساسى
- ۸۴ آيا احكام حاكمى مختص نظام جمهورى اسلامى است؟
- ۸۵ مقايسه وظائف و اختيارات رهبر ايران با رئيس كشور در ديگر نظام ها
- ۸۵ الف) وظائف و اختيارات نهاد سلطنت در انگلستان
- ۸۷ ب) وظائف و اختيارات رئيس جمهور آمريكا
- ۸۷ ۱. فرماندهى كل قوا
- ۸۷ ۲. ب. اعلان جنگ در وضعيت جنگى
- ۸۸ ۳. ب. دستور به كارگيرى اسلحه در ناآرامى هاى داخلى
- ۸۸ ۴. ب. رياست قوه مجريه
- ۸۸ ۵. ب. انتصاب مقام هاى دولت فدرال
- ۸۸ ۶. ب. عزل مقام هاى دولت فدرال
- ۸۸ ۷. ب. انتخاب مقام هاى عالي رتبه دولت فدرال
- ۸۸ ۸. ب. صيانت، حمايت و دفاع از قانون اساسى
- ۸۸ ۹. ب. حق وتوى مصوبات كنجره
- ۸۸ ۱۰. ب. درخواست جلسه كنجره
- ۸۸ ۱۱. ب. فرمان اجرايى
- ۸۹ ۱۲. ب. طراحى و اجراى همه سياست ها و برنامه هاى خارجى
- ۸۹ ۱۳. ب. انعقاد معاهدات با ديگر دولت ها و تير لغو آنها
- ۸۹ ۱۴. ب. پذيرش استوارنامه سفيران و نمايندگان خارجى كشور هاى ديگر
- ۸۹ ۱۵. ب. انتصاب قضات ديوانعالى
- ۸۹ ۱۶. ب. تعليق اجراى مجازات و يا عفو جرايم ارتكابتى عليه آن كشور
- ۹۰ ج) وظائف و اختيارات رئيس جمهور فرانسه
- ۹۲ د) وظائف و اختيارات امپراتور ژاپن
- ۹۲ بچكيده
- ۹۳ ۱. ب. مطالعه بيشتر
- ۹۳ ۲. ب. پژوهش بيشتر
- ۹۳ ۳. ب. خودآزمائى
- ۹۵ فصل پنجم. قوه مجريه
- ۹۵ اهداف كلّى
- ۹۵ اهداف رفتارى
- ۹۶ وظائف قوه مجريه
- ۹۶ ۱. اجراى تصميمات قواى ديگر
- ۹۷ ۲. تدارك تصميمات
- ۹۷ ۳. اتخاذ تصميمات لازم الاجرا

۹۷	انواع قوه مجریه
۹۸	الف) مجریه ریاستی (یک رکنی)
۹۸	ب) مجریه پارلمانی (دو رکنی)
۹۹	ج) مجریه نیمه ریاستی یا نیمه پارلمانی
۱۰۰	قوه مجریه در ایران
۱۰۱	رئیس جمهور، شرایط و صلاحیت های آن
۱۰۲	۱. از رجال مذهبی و سیاسی باشد
۱۰۳	۲. ایرانی الأصل بودن
۱۰۳	۳. تابعیت ایران
۱۰۳	۴. داشتن مدیریت و تدبیر
۱۰۳	۵. امانتدار و دارای حسن سابقه
۱۰۳	۶. بانقوا بودن
۱۰۴	۷. ایمان و اعتقاد به مبانی جمهوری اسلامی
۱۰۴	۸. ایمان و اعتقاد به مذهب رسمی کشور
۱۰۴	مراحل و اصول انتخابات ریاست جمهوری
۱۰۵	۱. شروع انتخابات و ثبت نام داوطلبان ریاست جمهوری
۱۰۵	۲. انتخاب رئیس جمهور با رأی مستقیم و مخفی مردم
۱۰۶	۳. انتخاب رئیس جمهور با اکثریت مطلق آرا
۱۰۶	۴. تعدد نامزدهای ریاست جمهوری
۱۰۶	۵. نظارت شورای نگهبان
۱۰۷	۶. اعلام نتایج انتخابات و صدور اعتبارنامه رئیس جمهور
۱۰۷	۷. امضای حکم ریاست جمهوری و آغاز کار رسمی او
۱۰۷	۸. ادای سوگند
۱۰۸	۹. پایان دوره ریاست جمهوری
۱۰۸	وظایف و اختیارات رئیس جمهور
۱۰۸	الف) وظایف و اختیارات رئیس جمهور در قوه مجریه
۱۰۸	الف-۱. انتخاب و عزل وزیران
۱۰۹	الف-۲. ریاست هیئت وزیران
۱۰۹	الف-۳. نظارت بر کار هیئت وزیران
۱۰۹	الف-۴. تعیین خط مشی دولت و اجرای قوانین
۱۰۹	الف-۵. تعیین سرپرست برای وزارتخانه ها
۱۱۰	الف-۶. تعیین دیگر همکاران (غیر از وزیران)
۱۱۰	الف-۷. حل اختلاف بین دستگاه های دولتی
۱۱۰	الف-۸. حضور در مجلس شورای اسلامی
۱۱۱	الف-۹. تهیه برنامه های عمرانی سیاسی، اقتصادی و اجتماعی پنج ساله کشور
۱۱۱	ب) وظایف و اختیارات رئیس جمهور به عنوان مقام رسمی

- ۱۱۲ ب-۱. تصویب و امضای استوارنامه سفیران ایران، پذیرش استوارنامه سفیران خارجی
- ۱۱۲ ب-۲. امضای موافقت‌نامه‌های بین‌المللی
- ۱۱۲ ب-۳. شرکت در کنفرانس‌ها، سمینارها و اجلاس‌های بین‌المللی
- ۱۱۲ ب-۴. اعطای نشان‌های دولتی: در قانون اساسی در این باره آمده است
- ۱۱۲ ب-۵. ریاست شورای عالی امنیت ملی
- ۱۱۳ ب-۶. عضویت در شورای وقت رهبری
- ۱۱۳ ب-۷. مسئولیت اجرای بازنگری در قانون اساسی
- ۱۱۳ ب-۸. عضویت در مجمع تشخیص مصلحت نظام
- ۱۱۳ ب-۹. امضای مصوبات مجلس و نتیجه همه‌پرسی‌ها
- ۱۱۴ ج. وظایف و اختیارات رئیس‌جمهور و نایب‌رئیس‌جمهور در قانون اساسی
- ۱۱۵ وظایف و اختیارات همکاران رئیس‌جمهور
- ۱۱۵ الف) هیئت وزیران
- ۱۱۵ الف-۱. تصویب لوایح و تقدیم آن به مجلس شورای اسلامی
- ۱۱۶ الف-۲. وضع آیین‌نامه‌ها و تصویب‌نامه‌های اجرایی
- ۱۱۶ الف-۳. تصویب طرح دعاوی اموال عمومی یا ارجاع به داور
- ۱۱۶ الف-۴. تهیه و تصویب لایحه بودجه و ارسال به مجلس
- ۱۱۷ ب) وزیران
- ۱۱۷ ب-۱. اداره وزارتخانه‌ها
- ۱۱۷ ب-۲. عضویت در هیئت وزیران
- ۱۱۸ ب-۳. حضور در مجلس شورای اسلامی
- ۱۱۸ ب-۴. وضع آیین‌نامه و صدور بخشنامه
- ۱۱۸ ب-۵. نظارت بر سازمان‌های وابسته
- ۱۱۸ ب-۶. عضویت در مجامع شرکت‌های دولتی
- ۱۱۹ مسئولیت وزیران و هیئت وزیران
- ۱۱۹ ج) معاونان رئیس‌جمهور
- ۱۲۰ د) نماینده یا نمایندگان ویژه
- ۱۲۰ ه) مشاوران
- ۱۲۰ مسئولیت‌های رئیس‌جمهور
- ۱۲۱ الف) مسئولیت‌های سیاسی
- ۱۲۱ ب) مسئولیت مالی
- ۱۲۲ ج) مسئولیت کیفری
- ۱۲۲ ج- یک. تخلف از وظایف قانونی خویش
- ۱۲۲ ج- دو. جرایم عادی
- ۱۲۲ چکیده
- ۱۲۴ برای مطالعه بیشتر
- ۱۲۴ برای پژوهش بیشتر
- ۱۲۴ خود آزمایی

۱۲۷	فصل ششم. قوه مقننه
۱۲۷	اهداف کلی
۱۲۷	اهداف رفتاری
۱۲۸	انواع قوه مقننه از نظر تعداد مجالس
۱۲۸	الف) قوه مقننه دومجلسی
۱۳۰	ب) قوه مقننه یکمجلسی
۱۳۲	قوه مقننه و ترکیب آن در نظام جمهوری اسلامی ایران
۱۳۲	اعمال غیرمستقیم
۱۳۳	اعمال مستقیم
۱۳۴	اول: مجلس شورای اسلامی
۱۳۴	انتخابات مجلس شورای اسلامی
۱۳۴	الف) زمان انتخابات و دوره نمایندگی
۱۳۴	ب) تعداد نمایندگان
۱۳۵	ج) مراحل انتخابات
۱۳۶	تبصره یک:
۱۳۶	تبصره دو:
۱۳۷	تبصره سه:
۱۴۲	ساختار داخلی مجلس شورای اسلامی
۱۴۲	الف) هیئت رئیسه
۱۴۳	ب) کمیسیونهای مجلس
۱۴۴	ج) جلسات مجلس شورای اسلامی
۱۴۵	آزادی اظهارنظر و رأی نمایندگان
۱۴۵	وظایف و اختیارات مجلس شورای اسلامی
۱۴۵	الف) قانونگذاری
۱۴۶	ب) شرح و تفسیر قوانین عادی
۱۴۷	ج) نظارت بر امور کشور و ارزیابی آن
۱۴۹	دوم: شورای نگهبان
۱۴۹	الف) اعضای شورای نگهبان
۱۴۹	الف-۱. فقها
۱۵۰	الف-۲. حقوقدانان
۱۵۰	ب) ساختار داخلی شورای نگهبان
۱۵۱	ج) وظایف و اختیارات شورای نگهبان
۱۵۱	ج-۱. نظارت بر مصوبات مجلس
۱۵۲	ج-۲. تفسیر قانون اساسی
۱۶۲	ج-۳. نظارت بر انتخاب
۱۵۳	دلایل استصوابی بودن نظارت شورای نگهبان
۱۵۳	یک. قانون اساسی
۱۵۴	دو. تفسیر شورای نگهبان
۱۵۴	سه. قانون عادی
۱۵۴	چهار. فقدان قید و مطلق بودن نظارت
۱۵۵	پنج. نظارت حقیقی همان نظارت استصوابی است
۱۵۵	شش. حق مسئولیت شورای نگهبان

۱۵۵	هفت. روح قانون اساسی
۱۵۵	هشت. عرف بعد از انقلاب
۱۵۵	نه. عرف بین المللی
۱۵۷	نظارت بر قانون اساسی در دیگر کشورها
۱۵۷	۱. نهاد غیر قضایی مستقل
۱۵۸	۲. بالاترین مرجع عادی قضایی
۱۵۹	۳. دادگاه خاص قانون اساسی
۱۵۹	۴. یک. جمهوری فدرال آلمان
۱۵۹	۳. دو. جمهوری ترکیه
۱۵۹	۳. سه. مصر
۱۵۹	۳. چهار. سوریه
۱۶۰	۳. پنج. ایتالیا
۱۶۰	چکیده
۱۶۲	برای مطالعه بیشتر
۱۶۳	برای پژوهش بیشتر
۱۶۳	خودآزمایی
۱۶۵	فصل هفتم. قوه قضاییه
۱۶۵	اهداف کلی
۱۶۵	اهداف رفتاری
۱۶۶	استقلال قوه قضاییه و راه های تضمین آن
۱۶۶	۱. تأکید صریح بر استقلال این قوه
۱۶۷	۲. انتخاب رئیس قوه قضاییه
۱۶۷	۳. مصونیت رئیس قوه قضاییه از سؤال و استیضاح
۱۶۸	۴. استقلال استخدام قضات
۱۶۸	۵. استقلال قاضی
۱۶۹	۶. انحصار تشکیل دادگاه و حل و فصل دعاوی
۱۶۹	وظایف قوه قضاییه
۱۶۹	۱. رسیدگی و صدور حکم
۱۷۰	۲. نظارت بر حسن اجرای قوانین
۱۷۱	۳. کشف جرم، تعقیب، مجازات و تعزیر مجرمان
۱۷۱	۴. پیشگیری از وقوع جرم و اصلاح مجرمان
۱۷۲	۵. رسیدگی به اتهام مسئولان
۱۷۲	ساختار قوه قضاییه
۱۷۳	الف) رئیس قوه قضاییه و وظایف وی
۱۷۳	۱. وظایف اصلی
۱۷۳	۱. یک. ایجاد تشکیلات لازم در دادگستری

- ۱۷۴ ۱. دو. تهیه لوایح قضایی متناسب با جمهوری اسلامی
- ۱۷۴ ۱. سه. انجام امور اداری و استخدامی
- ۱۷۴ ۲. وظایف فرعی
- ۱۷۴ ۲. یک. پیشنهاد عفو یا تخفیف مجازات محکومان
- ۱۷۵ ۲. دو. پیشنهاد وزیر دادگستری
- ۱۷۵ ۲. سه. نظارت بر حسن اجرای قوانین در سازمان‌های اجرایی
- ۱۷۵ ۲. چهار. عضویت در شورای وقت رهبری
- ۱۷۵ ۲. پنج. عضویت در شورای بازنگری قانون اساسی
- ۱۷۵ ۲. شش. عضویت در شورای عالی امنیت ملی
- ۱۷۵ ۲. هفت. عضویت در مجمع تشخیص مصلحت نظام
- ۱۷۶ ۲. هشت. رسیدگی به تارایی مسئولان نظام
- ۱۷۶ ۲. نه. حضور در مراسم سوگند ریاست جمهوری
- ۱۷۶ ۲. ده. پیشنهاد اعضای حقوق دانان شورای نگهبان به مجلس
- ۱۷۶ ب) دیوان عالی کشور
- ۱۷۷ ب. ۱. نظارت بر اجرای صحیح قوانین در محاکم
- ۱۷۷ ب. ۲. ایجاد وحدت رویه قضایی
- ۱۷۷ ب. ۳. مشاورت به رئیس قوه قضاییه
- ۱۷۷ ب. ۴. رسیدگی به اتهام رئیس جمهور
- ۱۷۸ ب. ۵. حل اختلاف بین دیوان عدالت اداری و محاکم دادگستری
- ۱۷۸ ج) سازمان بازرسی کل کشور
- ۱۷۹ د) دیوان عدالت اداری
- ۱۸۰ ه) وزارت دادگستری
- ۱۸۰ ه. ۱. رابط بین قوه قضاییه و دو قوه دیگر
- ۱۸۰ ه. ۲. قائم مقام رئیس قوه قضاییه در امور مالی، اداری و استخدامی غیر قضات
- ۱۸۱ و) دادگاه‌ها
- ۱۸۱ و. ۱. دادگاه‌های اختصاصی
- ۱۸۱ و. ۲. دادگاه‌های عمومی
- ۱۸۲ ز) سازمان ثبت اسناد و املاک کشور
- ۱۸۲ ح) سازمان پزشکی قانونی
- ۱۸۲ ط) سازمان زندان‌ها و اقدامات تأمینی و تربیتی کشور
- ۱۸۳ ی) سازمان قضایی نیروهای مسلح
- ۱۸۴ قوه قضاییه در کشورهای دیگر
- ۱۸۴ الف) قوه قضاییه فرانسه
- ۱۸۵ تقسیمات دادگاه‌های فرانسه
- ۱۸۵ ۱. دادگاه‌های اداری
- ۱۸۶ ۲. دادگاه‌های قضایی

۱۸۶	ب) قوه قضایه مراکش
۱۸۷	ج) قوه قضایه دولت فدرال آمریکا
۱۸۷	ج.۱. دیوان عالی فدرال
۱۸۷	ج.۲. دادگاه‌های استیناف فدرال (تجدیدنظر)
۱۸۸	ج.۳. دادگاه‌های ناحیه‌ای (بدوی - بدایت)
۱۸۹	د) قوه قضایه ایتالیا
۱۹۰	ه) قوه قضایه هند
۱۹۰	۱. دیوان عالی هند
۱۹۱	۲. دادگاه‌های عالی ایالات
۱۹۲	۳. دادگاه‌های تالی
۱۹۲	چکیده
۱۹۴	برای مطالعه بیشتر
۱۹۴	برای پژوهش بیشتر
۱۹۴	خودآزمایی
۱۹۷	فصل هشتم. سایر نهادهای حکومتی
۱۹۷	اهداف کلی
۱۹۷	اهداف رفتاری
۱۹۸	شورای عالی امنیت ملی
۱۹۸	۱. سازماندهی شورای عالی امنیت ملی
۱۹۸	یک. ترکیب شورا
۱۹۹	دو. شوراهای فرعی
۱۹۹	۲. اهداف شورای عالی امنیت ملی
۱۹۹	۲. یک. تأمین منافع ملی
۱۹۹	۲. دو. پاسداری از انقلاب اسلامی
۱۹۹	۲. سه. پاسداری از تمامیت ارضی
۲۰۰	۲. چهار. پاسداری از حاکمیت ملی
۲۰۰	۳. وظایف و اختیارات شورای عالی امنیت ملی
۲۰۰	۳. یک. تعیین سیاست‌های دفاعی - امنیتی کشور
۲۰۰	۳. دو. هماهنگی امور کشور با تدابیر دفاعی - امنیتی
۲۰۱	۳. سه. بهره‌گیری از امکانات کشور برای مقابله با تهدیدات
۲۰۱	۴. مصوبات شورای عالی امنیت ملی
۲۰۱	مجمع تشخیص مصلحت نظام
۲۰۲	۱. پیشینه تأسیس مجمع تشخیص مصلحت نظام
۲۰۳	۲. ترکیب اعضای مجمع
۲۰۳	۲. یک. اعضای ثابت
۲۰۴	۲. دو. اعضای غیرثابت (متغیر)

۲۰۴	۳. ساختار داخلی مجمع
۲۰۴	یک. کمیسیون‌ها
۲۰۵	دو. دبیرخانه
۲۰۵	سه. جلسات شورای مجمع
۲۰۵	۴. وظایف و اختیارات مجمع
۲۰۵	الف) وظایف اصلی
۲۰۵	الف.یک. تشخیص مصلحت (اختلاف مجلس و شورای نگهبان)
۲۰۵	الف.دو. حل معضلات نظام
۲۰۶	الف.سه. مشاوره به رهبری
۲۰۶	ب) وظایف فرعی
۲۰۶	ب.یک. انتخاب یک از فقهای شورای نگهبان برای عضویت در شورای رهبری
۲۰۶	ب.دو. عضویت در شورای بازنگری قانون اساسی
۲۰۷	مصوبات مجمع
۲۰۷	شورای بازنگری قانون اساسی
۲۰۷	۱. چگونگی بازنگری
۲۰۸	۲. ترکیب اعضای شورای بازنگری
۲۰۸	۳. مصوبات شورای بازنگری
۲۰۸	سازمان صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران
۲۰۹	۱. تشکیلات صدا و سیما
۲۱۰	۲. نظارت بر سازمان صدا و سیما
۲۱۰	مجلس خبرگان رهبری
۲۱۰	۱. چگونگی انتخاب اعضا
۲۱۱	۲. تعداد و شرایط نمایندگان خبرگان
۲۱۲	۳. وظایف مجلس خبرگان
۲۱۲	الف) وظایف اصلی
۲۱۲	۳.الف.یک. انتخاب رهبر
۲۱۲	۳.الف.دو. نظارت بر کار رهبر
۲۱۳	۳.الف.سه. عزل رهبر
۲۱۳	ب) وظیفه فرعی
۲۱۳	عضویت در شورای بازنگری
۲۱۳	۴. شورای موقت رهبری
۲۱۴	۵. بررسی شبهه ذور در انتخابات خبرگان رهبری
۲۱۶	شوراهای اسلامی شهر و روستاها
۲۱۶	۱. ساختار و وظایف شوراهای
۲۱۷	۲. اصول مشترک شوراهای
۲۱۷	۲.یک. شخصیت حقوقی شوراهای

۲۱۷	۲.دو. ارتباط شوراها با سازمان‌های دولتی
۲۱۸	۲.سه. نظارت بر کار شوراها
۲۱۸	نظارت اداری
۲۱۸	نظارت قضایی
۲۱۸	چکیده
۲۲۰	برای مطالعه بیشتر
۲۲۰	برای پژوهش بیشتر
۲۲۰	خودآزمایی
۲۲۲	کتابخانه
۲۲۳	ضمیمه. قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران

مقدمه

نظام جمهوری اسلامی ایران مانند هر نظام سیاسی دیگر دارای ساختار سیاسی ویژه‌ای است. آشنایی با این نظام، ارکان، نهادها و قوای حاکم بر آن و آگاهی از حدود وظایف و اختیارات هر یک از این نهادها و چگونگی روابط آنها با یکدیگر، از وظایف هر شهروند ایرانی است. هر یک از افراد تابع دولت جمهوری اسلامی ایران باید بدانند نظامی که بر آنها حاکم است، چگونه شکل می‌گیرد، سلسله مراتب قدرت در آن چگونه است و افراد چه سهمی در آن دارند؟ وظایف هر یک از نهادها و سازمان‌ها و قوای حاکم چیست؟ و حقوق و آزادی‌های مردم کدام است و راه‌های تضمین این حقوق چگونه است؟

قانون اساسی هر کشور معتبرترین و اصلی‌ترین منبع حقوق اساسی است و از این رو، مهم‌ترین منبع شناخت هر نظام سیاسی از جمله نظام جمهوری اسلامی است. افزون بر این، قانون اساسی بهترین و گویاترین سند شناسایی هر نظام سیاسی و دربردارنده هدف‌ها، آرمان‌ها، اصول و ارزش‌های حاکم بر آن است؛ ضمن آنکه تمام ساختارهای رسمی از جمله رهبری، قوای سه‌گانه، حقوق و آزادی‌های مردم، اصول و کلیات نظام مانند نوع حکومت، اهداف دولت، دین، مذهب و سایر نهادهای حکومتی نیز در قانون اساسی مشخص شده‌اند. قانون اساسی، زیربنای هر نظام و میثاق ملی مردم هر کشور است. بنابراین تمام افرادی که تحت حاکمیت دولت جمهوری اسلامی و شهروند آن‌اند - به‌ویژه تحصیل‌کرده‌ها و دانشجویان - ضروری است آن را به‌دقت بشناسند، اگرچه بخواهند در خارج از ایران زندگی کنند. نکته دیگر آنکه، تمام قوانین

دیگر نیز از قانون اساسی مایه می گیرند و هیچ قانونی نمی تواند خلاف آن باشد.

رویکرد ما در این کتاب، توصیفی، تحلیلی و تطبیقی است که در روش اخیر، نهادها و ساختارهای نظام جمهوری اسلامی ایران با برخی کشورهایی که به شیوه لیبرال دموکراسی اداره می شوند، مقایسه شده است. در بخش تطبیقی مهم ترین منبع مورد استفاده، قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران و قوانین اساسی دیگر کشورها بوده، هرچند از قوانین عادی و آیین نامه های اجرایی نیز استفاده شده است.

این کتاب در هشت فصل تهیه شده است. فصل اول شامل کلیات است که در آن تعریف و ویژگی های قانون، تعریف قانون اساسی، انواع و ویژگی های قانون اساسی مشخص شده و در پایان هم اشاره ای به پیشینه قانون اساسی در قبل و بعد از انقلاب اسلامی گردیده است.

فصل دوم شامل کلیات نظام جمهوری اسلامی است. در این فصل به مباحثی مانند نوع حکومت، اصول و مبانی اعتقادی، وظایف دولت، دین، مذهب، زبان، خط، تاریخ، پرچم، استقلال، آزادی، نظام اقتصادی، حاکمیت و منشأ آن و اصل تفکیک قوا اشاره شده است.

فصل سوم به حقوق و آزادی های اساسی مردم در قانون اساسی پرداخته است. در این فصل، حقوق و آزادی های مردم به سه بخش یعنی حقوق و آزادی های قضایی و امنیتی، حقوق و آزادی های سیاسی و حقوق و آزادی های رفاهی، آموزشی و تربیتی به شکل ابتکاری تقسیم شده و مورد بحث و بررسی قرار گرفته و با حقوق بشر نیز مقایسه شده است.

فصل چهارم تحت عنوان رهبری در قانون اساسی است. در این فصل به شرایط و ویژگی های رهبری، وظایف و اختیارات و مسئولیت های آن اشاره شده و در هر بخش هر کدام از موارد فوق با رؤسای دولت هایی که به شیوه لیبرال دموکراسی اداره می شوند نیز مقایسه شده است.

در فصل پنجم، قوه مجریه در نظام جمهوری اسلامی ایران مورد بحث و بررسی قرار گرفته است. قوه مجریه در ایران شامل رئیس جمهور و همکاران او (یعنی هیئت وزیران، وزیران، معاونان، نماینده یا نمایندگان ویژه رئیس جمهور) می باشد که به تفصیل توضیح داده شده است.

در فصل ششم ابتدا به انواع قوه مقننه در دنیا و سپس به قوه مقننه در جمهوری اسلامی ایران اشاره شده است. قوه مقننه در ایران یک مجلسی امادو رکنی است که دو رکن آن شامل مجلس شورای اسلامی و شورای نگهبانی باشد. علاوه بر این، در بخش مربوط به شورای نگهبان، این شورا با نهادهای نظارتی قانون اساسی کشورهای دیگر نیز مقایسه شده است.

فصل هفتم درباره قوه قضاییه در نظام جمهوری اسلامی است. در این فصل استقلال قوه قضاییه و چگونگی تضمین آن، وظایف قوه قضاییه و ساختار آن مورد بررسی قرار گرفته است. علاوه بر این، مقایسه‌ای بین قوه قضاییه جمهوری اسلامی ایران با قوه قضاییه بعضی از کشورها انجام شده است.

فصل هشتم شامل سازمان‌های نهادها و ارگان‌هایی است که به تنهایی زیرمجموعه هیچ‌یک از ساختارهای نظام جمهوری اسلامی، یعنی رهبری و قوای سه‌گانه قرار نمی‌گیرند. این نهادها شامل شورای عالی امنیت ملی، مجمع تشخیص مصلحت نظام، شورای بازنگری قانون اساسی، سازمان صدا و سیما، مجلس خبرگان رهبری و شوراهای اسلامی شهر و روستا می‌باشد.

در پایان از همکاران، استادان، مسئولان نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه‌ها، به‌ویژه آقای محمدعلی گرامی معاون پژوهشی دانشگاه معارف اسلامی، آقای دکتر نوروزی مدیر گروه انقلاب اسلامی و آقای ارجانی که در آماده‌سازی این کتاب تلاش فراوانی داشتند تقدیر و تشکر می‌نمایم. بدون شک نقش اصلی در تهیه این اثر را جناب آقای دکتر محمدرضا مرنندی عضو هیئت علمی دانشگاه شهید بهشتی برعهده داشتند چراکه نظارت علمی ایشان به‌عنوان استاد راهنما و نکات ارزنده‌ای که گوشزد کردند بر غنای علمی این کتاب افزود و علاوه بر این اصرار ایشان بر چاپ این اثر، مهم‌ترین مشوق اینجانب در ادامه کار بود.

تابستان ۱۳۸۷

قم - مهدی نظربور